



WAT

WAT IS EEN HOOGSTAMBOOMGAARD?

Een huis- of boerenboomgaard (hoogstamboomgaard) ligt in de buurt van het huis of erf en bestaat uit vruchtbomen zoals peer, appel, pruim en kers. Meestal zijn dit half- en hoogstamfruitbomen.

Huis- en boerenboomgaarden komen overal in het land voor. In het noordelijk en zuidwestelijk zeeleigebied zijn er relatief weinig. Al vanaf de middeleeuwen oogsten mensen voor eigen gebruik fruit uit deze boomgaarden.

Een huisboomgaard onderscheidt zich van een productieboomgaard door het kleinere oppervlak waar bomen staan en de hoogte en grootte van de bomen. Bovendien is er een grotere verscheidenheid aan soorten en rassen fruit. Vaak vindt in deze boomgaarden beweiding met kalveren en/of schapen plaats.



Hoogstamboomgaard

WAAROM

WAT IS HET NUT VAN EEN HOOGSTAMBOOMBAARD?

In het kort:

- voedsel- en nestgelegenheid voor vogels;
- voedselgelegenheid voor vogels, insecten, amfibieën en zoogdieren;
- behoud van cultuurhistorisch erfgoed;
- oogsten en verwerken fruit.

Winst voor de natuur

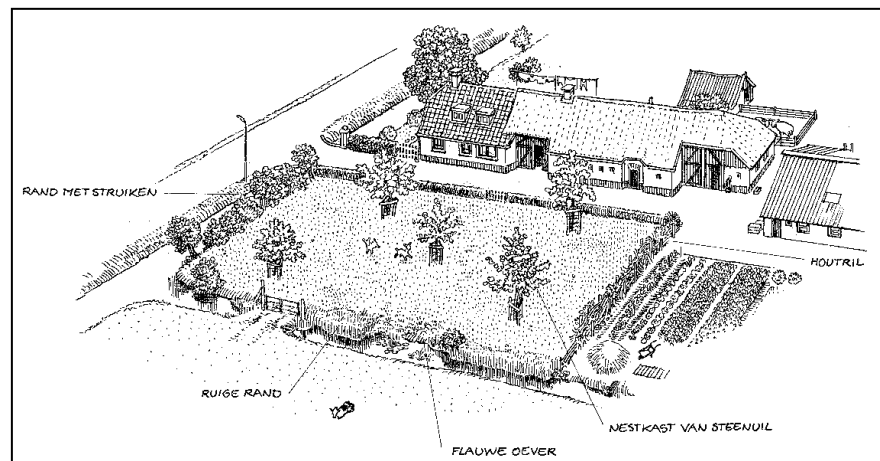
In een oude boomgaard met bomen met holten kunnen diverse soorten hollenbroeders voorkomen zoals steenuil en holenduif. Onder de schors van oude bomen leven insecten die dienen als voedsel voor vogels, zoals boomkruiper en grote bonte specht. Ook grauwe vliegenvanger en koolmees zoeken er naar eten. In een huisboomgaard kunnen grotere zoogdieren zoals das,



Factsheet De Hoogstamboomgaard (L26)



hermelijn en egel voedsel zoeken en schuilen. Ook kleinere zoogdieren, onder andere bosmuis, huismuis en bosspitsmuis, zijn er aan te treffen. Vlinders als landkaartje, atalanta en dagpauwoog zoeken graag hun eten in boomgaarden. Ze vinden er vaak waardplanten waarop ze eitjes afzetten. In het voorjaar trekt de bloesem insecten aan zoals hommels, bijen en zweefvliegen. Onder de fruitbomen groeien dikwijls grassen en enkele algemene kruiden, bijvoorbeeld paardenbloem, pinksterbloem en madelief. Merel en zanglijster zoeken naar wormen in de boomgaarden. In de randen van de boomgaard kunnen weelderig bloeiende, hoog opgaande kruiden voorkomen zoals de grote klis, fluitenkruid en wilde kaardenbol. Deze bieden voedsel aan allerlei insecten, bijvoorbeeld zweefvliegen.



Leefplekken voor planten en dieren in een jonge huisboomgaardⁱⁱ

BEHEER

BEHEER VOOR BEHOUD EN RESULTAAT

Voor het behoud van een boomgaard is het van groot belang dat u regelmatig snoeit. Doet u dat niet, dan worden de bomen minder vitaal en gaat de boomgaard op den duur verloren. Er verdwijnt dan niet alleen een bron van vers fruit, maar ook een cultuurhistorisch element, een aantrekkelijk onderdeel van het landschap en de leef- en verblijfplaats van diverse planten en dieren.

Snoei beheerst

Is een boom meer dan vijf jaar niet gesnoeid, verwijder dan per jaar hooguit een derde van de totale takkenmassa. Doet u dat niet, dan wordt het evenwicht tussen groei en bloei verstoord. Pak het onderhoud stapsgewijs aan:

1. eerst ziek en dood hout verwijderen;
2. dan het hout binnenin, om lucht en licht in de boom te brengen;
3. daarna doorgeschoten takken en/of waterloten bovenop of aan de buitenkant van de kroon verwijderen om de vorm te herstellen;
4. vervolgens uitdunnen van de kroon door verwijderen van verkeerde takken;
5. en tot slot dunnen en verjongen van het vruchthout;
6. spreid het werk uit over minimaal 2 jaar.





Snoei regelmatig en in de juiste periode

Het snoeiritme is afhankelijk van uw eigen wensen. Is een goede fruitproductie uw oogmerk, snoei dan elk jaar. Gaat het u vooral om landschappelijke aankleding en komt productie op de tweede plaats, dan is het voldoende eens in de twee tot drie jaar te snoeien. Snoei pitvruchten, zoals appel en peer, in de periode januari tot maart/april en steenvruchten, zoals pruim en kers, na de oogst in augustus/september of voor de bloei in april.

Snoei gericht

Zorg voor licht en lucht in de kroon. Verwijder dus elkaar kruisende of in de weg zittende takken. Let op dat de boom boven altijd smaller is dan onder, zodat lagere takken ook voldoende zonlicht krijgen. Een belangrijk doel van snoeien is verder het vitaal houden van de boom. Snoei afgedragen vruchthout dus zo nodig weg. Let erop dat de boom niet te hoog wordt, dat is lastig bij het onderhoud.

Verwijder dode bomen alleen als het echt nodig is

Laat oude en dode bomen zo mogelijk staan, desnoods met alleen de stam en die takken waarin gaten zitten. Deze trekken holenbroeders, zoals koolmees en steenuil en insecteneters, zoals grauwe vliegenvanger en grote bonte specht. Plant er een vervangende boom vlak naast.

Beweid of maai de ondergroei

Beweid de boomgaard met kalveren totdat deze oud genoeg zijn om het land in te kunnen. Beweiden met schapen kan ook, maar levert een kortere, meer eentonige vegetatie op. Raster jonge bomen af. Bij beweiding met paarden of geiten is een goede bescherming van de bomen altijd nodig.

U kunt de ondergroei ook maaien. Dat heeft het voordeel dat u bij het snoeien en het plukken geen last heeft van her en der liggende mest en dat er geen rasters om de bomen vereist zijn.

Bepaal een maaifrequentie. Regelmatig maaien met een bloter of zwenkmaaier heeft als praktisch voordeel dat het maaisel kan blijven liggen. Maar het biedt minder mogelijkheden voor natuur dan weinig maaien (bijv. 2x per jaar). Minder maaien is gunstig voor muizen en daardoor ook voor uilen. Maai bijvoorbeeld na de bloeiperiode, ongeveer half juni en dan nog een keer in augustus/september. Voer het maaisel af of zet het (gedeeltelijk) op een hoop.

Extra

HOE KUNT U HET BEHEER VERDER VERRIJKEN?

Bij het Agrarisch- Natuur en Landschapsbeheer staat het ecologisch resultaat voorop en kan jaarlijks het beheer worden aangepast met het oog op betere ecologische resultaten. Het is niet te onderschatten hoe belangrijk details zijn voor het ecologisch resultaat. Hieronder enkele suggesties die u in uw hoogstamboomgaard zou kunnen toepassen. Onderstaande maatregelen kunnen een wijziging in de beheerafspraken vragen.



Factsheet

De Hoogstamboomgaard (L26)



Informeer daarom altijd uw veldmedewerker als u een dergelijke maatregel neemt. Heeft u andere ideeën om uw hoogstamboomgaard verder op te waarderen, neem gerust contact op met uw veldmedewerker.

Creëer een soortenrijke, bloeiende rand

Laat een rand ondergroei die grenst aan de omringende beplanting doorgroeien. Beheer deze als een zoom en maai deze het liefst gefaseerd in september/oktober en voer het maaisel af of zet het op een hoop. Sta ook een bramenstruik toe of plant deze. Naast lekkere vruchten zijn bramenstruiken een voedsel en verstop oase voor insecten en andere dieren. U kunt deze maatregel (met mate) doorvoeren zonder gevolgen voor uw beheerafspraken, wij waarderen het wel als u uw veldmedewerker informeert over uw initiatief.

Leg een houtril of takkenhoop aan

Leg in of naast de beplanting om de boomgaard een houtril of takkenhoop aan. Dit kunt u doen met het snoeihout van de fruitbomen. Hiervan profiteren vogels, zoals winterkoning en heggenmus, zoogdieren, zoals wezel en bosspitsmuis, amfibieën zoals de gewone pad en kleine watersalamander en reptielen zoals de levendbarende hagedis.

Gebruik geen takken met kanker en andere ziekten. Deze ziekten kunnen zich anders mogelijk verspreiden. Zie voor meer informatie de factsheet Takkenhoop.

Laat valfruit liggen

Valfruit trekt dagvlinders aan, vooral atalanta's. Ook vogels, zoals koperwiek, en dassen lusten graag fruit. Ruim daarom niet al het valfruit op.

U kunt deze maatregel (met mate) doorvoeren zonder gevolgen voor uw beheerafspraken, wij waarderen het wel als u uw veldmedewerker informeert over uw initiatief.

Hang nestkasten op voor holenbroeders en insectenhotels

Zijn er geen bomen met holten voor holenbroeders, zoals koolmees en steenuil, hang dan nestkasten op. Insectenhotels zijn van groot belang voor vele soorten vlinders, kevers of wilde bijen. U kunt deze maatregel (met mate) doorvoeren zonder gevolgen voor uw beheerafspraken, wij waarderen het wel als u uw veldmedewerker informeert over uw initiatief.

Kies voor de omringende beplanting bomen en struiken die natuurwinst opleveren

Het is aan te bevelen een deel van de rand van de boomgaard te beplanten, zeker de noordelijke en/of oostelijke rand als windschut. Kies voor de natuurlijk in Nederland voorkomende struiken en bomen die bessen of zaden dragen, zoals Gelderse roos, lijsterbes, vlier of els. Daarmee bevordert u de aanwezigheid van vogels als zanglijster, merel en sijs. Leg de beplanting zo breed mogelijk aan, des te groter is de natuurwinst. Zorg wel voor voldoende afstand tot de fruitbomen, zodat u bij het snoeien en plukken geen hinder



Factsheet **De Hoogstamboomgaard (L26)**

van de rand ondervindt.



ⁱ Bron: Handboek Agrarisch Natuurbeheer (www.landschappen.nl)

ⁱⁱ Bron: Handboek Agrarisch Natuurbeheer (www.landschappen.nl)

[Natuurrijk Limburg](http://www.natuurrijklimburg.nl) – ANLb factsheets

Versie 2.0 2-5-2017 met dank aan Frans Blezer www.ikl-limburg.nl

Disclaimer: dit is een handreiking om samen tot meer ecologisch resultaat te komen van het Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer. Aan deze handreiking kunnen geen rechten worden ontleend. ANLb beheer blijft onderhevig aan de actuele voorwaarden zoals in de beheerovereenkomst overeengekomen.

